

4.1 I. Thukydides 3,44-45

3,41. Τοιαῦτα μὲν ὁ Κλέων εἶπεν· μετὰ δ' αὐτὸν Διόδωτος ὁ Εὐκράτους, ὅσπερ καὶ ἐν τῇ προτέρᾳ ἐκκλησίᾳ ἀντέλεγε μάλιστα μὴ ἀποκτείναι Μυτιληναίους, παρελθὼν καὶ τότε ἔλεγε τοιάδε. ....

3,44.

(1.) Ἐγὼ δὲ παρήλθον οὔτε ἀντερῶν περὶ Μυτιληναίων οὔτε κατηγορήσων. οὐ γὰρ περὶ τῆς ἐκείνων ἀδικίας ἡμῖν ὁ ἀγὼν, εἰ σωφρονούμεν, ἀλλὰ περὶ τῆς ἡμετέρας εὐβουλίας.
 (2.) ἦν τε γὰρ ἀποφῆνω πάνυ ἀδικούντας αὐτούς, οὐ διὰ τοῦτο καὶ ἀποκτείναι κελεύσω, εἰ μὴ ξυμφέρον, ἦν τε καὶ ἔχοντάς τι ξυγγνώμης † εἶεν †, εἰ τῇ πόλει μὴ ἀγαθὸν φαίνοιτο.
 (3.) νομίζω δὲ περὶ τοῦ μέλλοντος ἡμᾶς μάλλον βουλευέσθαι ἢ τοῦ παρόντος. καὶ τοῦτο ὁ μάλιστα Κλέων ἰσχυρίζεται, ἐς τὸ λοιπὸν ξυμφέρον ἔσεσθαι πρὸς τὸ ἦσσον ἀφίστασθαι θάνατον ζημίαν προθεῖσι, καὶ αὐτὸς περὶ τοῦ ἐς τὸ μέλλον καλῶς ἔχοντος ἀντισχυριζόμενος τάναντία γιγνώσκω. (4.) καὶ οὐκ ἀξιῶ ὑμᾶς τῷ εὐπρεπεῖ τοῦ ἐκείνου λόγου τὸ χρήσιμον τοῦ ἐμοῦ ἀπώσασθαι. δικαιοτέρος γὰρ ὢν αὐτοῦ ὁ λόγος πρὸς τὴν νῦν ὑμετέραν ὀργὴν ἐς Μυτιληναίους τάχ' ἂν ἐπισπάσαιτο· ἡμεῖς δὲ οὐ δικαζόμεθα πρὸς αὐτούς, ὥστε τῶν δικαίων δεῖν, ἀλλὰ βουλευόμεθα περὶ αὐτῶν, ὅπως χρησίμως ἔξουσιν.

3,45.

(1.) Ἐν οὖν ταῖς πόλεσι πολλῶν θανάτου ζημίαι πρόκεινται, καὶ οὐκ ἴσων τῷδε, ἀλλ' ἔλασσόνων ἀμαρτημάτων· ὅμως δὲ τῇ ἐλπίδι ἐπαυρόμενοι κινδυνεύουσι, καὶ οὐδεὶς πω καταγνοὺς ἑαυτοῦ μὴ περιέσεσθαι τῷ ἐπιβουλεύματι ἦλθεν ἐς τὸ δεινόν. (2.) πόλις τε ἀφισταμένη τίς πω ἦσσω τῇ δοκῆσει ἔχουσα τὴν παρασκευὴν ἢ οἰκείαν ἢ ἄλλων ξυμμαχίᾳ τούτῳ ἐπεχείρησεν; (3.) πεφύκασί τε ἅπαντες καὶ ἰδία καὶ δημοσία

ἀμαρτάνειν, καὶ οὐκ ἔστι νόμος ὅστις ἀπείρξει τούτου, ἐπεὶ διεξεληλύθασί γε διὰ πασῶν τῶν ζημῶν οἱ ἄνθρωποι προστιθέντες, εἴ πως ἦσσαν ἀδικοῖντο ὑπὸ τῶν κακούργων. καὶ εἰκὸς τὸ πάλαι τῶν μεγίστων ἀδικημάτων μαλακωτέρας κείσθαι αὐτάς, παραβαινομένων δὲ τῷ χρόνῳ ἐς τὸν θάνατον αἱ πολλαὶ ἀνήκουσιν· καὶ τοῦτο ὅμως παραβαίνεται. (4.) ἢ τοίνυν δεινότερόν τι τούτου δέος εὐρετέον ἐστὶν ἢ τότε γε οὐδὲν ἐπίσχει, ἀλλ' ἢ μὲν πενία ἀνάγκη τὴν τόλμαν παρέχουσα, ἢ δ' ἐξουσία ὕβρει τὴν πλεονεξίαν καὶ φρονήματι, αἱ δ' ἄλλαι ξυντυχίαι ὀργῇ τῶν ἀνθρώπων ὡς ἐκάστη τις κατέχεται ὑπ' ἀνηκέστου τινὸς κρείσσονος ἐξάγουσιν ἐς τοὺς κινδύνους. (5.) ἢ τε ἐλπίς καὶ ὁ ἔρως ἐπὶ παντί, ὁ μὲν ἡγούμενος, ἢ δ' ἐφεπομένη, καὶ ὁ μὲν τὴν ἐπιβουλήν ἐκφροντίζων, ἢ δὲ τὴν εὐπορίαν τῆς τύχης ὑποτιθεῖσα, πλείστα βλάπτουσι, καὶ ὄντα ἀφανῆ κρείσσω ἐστὶ τῶν ὀρωμένων δεινῶν. (6.) καὶ ἡ τύχη ἐπ' αὐτοῖς οὐδὲν ἔλασσον ξυμβάλλεται ἐς τὸ ἐπαίρειν· ἀδοκῆτως γὰρ ἔστιν ὅτε παρισταμένη καὶ ἐκ τῶν ὑποδεεστέρων κινδυνεύειν τινὰ προάγει, καὶ οὐχ ἦσσαν τὰς πόλεις, ὅσῳ περὶ τῶν μεγίστων τε, ἐλευθερίας ἢ ἄλλων ἀρχῆς, καὶ μετὰ πάντων ἕκαστος ἀλογίστως ἐπὶ πλεόν τι αὐτὸν ἐδόξασεν. (7.) ἀπλῶς τε ἀδύνατον καὶ πολλῆς εὐηθείας, ὅστις οἶται τῆς ἀνθρωπείας φύσεως ὀρωμένης προθύμως τι πράξει ἀποτροπὴν τινα ἔχειν ἢ νόμων ἰσχύϊ ἢ ἄλλῳ τῷ δεινῷ.

‘I am here before you neither as the advocate of the Mytilenaeans 44
nor as their prosecutor. On any sensible view the question at issue for
us is not their guilt but the wisdom of our response. I might prove
them completely guilty, but I would not for that reason urge their
execution if it is not in our interests: I might point to mitigating fac-
tors, but would not therefore recommend sparing them unless that is
clearly to the good of our city. I believe that the decisions we should
be taking are more about the future than the present. And on the
very point of Cleon’s insistence, that our future interest will be
served by imposing the death penalty as a means of preventing fur-
ther revolts, I too reason from our future security and insist on the
opposite conclusion. I beg you not to reject the practicality of my
argument for the specious appeal of his. In your present anger at
Mytilene you might think his argument has the attraction of justice.
But we are not at law with them, so justice is not in point: we are
deliberating how to deal with them to our practical advantage.

‘In the cities of Greece the death penalty is prescribed for many 45
offences less serious than this and bearing no comparison to it. Even
so, hope still induces men to take the risks, and no one has ever
embarked on a dangerous scheme in the conviction that he will not
survive it. And what rebel city has ever made its move believing that
its own forces, with or without allied help, were inadequate for the
attempt? Mistakes, individual or collective, are in human nature, and
no law will prevent them—witness the whole catalogue of punish-
ments which men have built up with constant additions, all in the
hope of reducing the harm done by criminals. It is likely that in ear-
lier ages the punishments prescribed for the greatest crimes were less
severe, but as offences continued most of these punishments have
over time been raised to the death penalty: yet for all this crime
continues.

‘So either we must find some still more powerful deterrent, or at
least recognize that this deterrent has no effect. Poverty leading
through sheer necessity to the courage of desperation; power leading
through presumptuous pride to the greed for more; these and the
other conditions of life which hold men in the grip of particular pas-
sions drive them with an irresistible and overmastering force into
dangerous risks. Hope and desire are always ingredients. Where
desire leads, hope follows; desire develops the plan, and hope sug-
gests that fortune will be generous; and both are ruinous, as their
invisible influence is more powerful than the dangers in plain sight.
And fortune does indeed add no less a contribution to the heady mix.
Sometimes it presents itself as an unexpected ally, encouraging a
man to take risks even from an inferior position, and this is yet more
true of cities, inasmuch as there are major issues at stake (freedom,
say—or empire), and when the whole community is doing the same
each individual takes an irrationally exaggerated view of his own
capability. In short, when human nature is set on a determined
course of action, it is impossible—and very naive to think otherwise—
to impose any restraint through force of law or any other deterrent.

(käännös: Martin Hammond)

11.11.11 Herodotos 3, 133-135

(133.) Ἐν χρόνῳ δὲ ὀλίγῳ μετὰ ταῦτα τάδε ἄλλα συνήνεικε γενέσθαι. Ἀτόσση τῆ Κύρου μὲν θυγατρί, Δαρείου δὲ γυναικὶ ἐπὶ τοῦ μαστοῦ ἔφυ φῦμα, μετὰ δὲ ἐκράγεν ἐνέμετο πρόσω. Ὅσον μὲν δὴ χρόνον ἦν ἔλασσον, ἡ δὲ κρύπτουσα καὶ αἰσχυνομένη ἔφραζε οὐδενί, ἐπεῖτε δὲ ἐν κακῷ ἦν, μετε- (5) πέμψατο τὸν Δημοκῆδεα καὶ οἱ ἐπέδεξε. Ὁ δὲ φᾶς ὑγία ποιήσιν ἐξορκοὶ μιν ἢ μὲν οἱ ἀντυπουργήσιν ἐκείνην τοῦτο τὸ ἄν αὐτῆς δεθῆ, δεήσεσθαι δὲ οὐδενὸς τῶν ὅσα ἐς αἰσχύνην ἐστὶ φέροντα.

(134.) Ὡς δὲ ἄρα μιν μετὰ ταῦτα ἰώμενος ὑγία ἀπέδεξε, ἐνθαῦτα δὴ διδαχθεῖσα ὑπὸ τοῦ Δημοκῆδεος ἡ Ἄτοσσα προσέφερε ἐν τῇ κοίτῃ Δαρείῳ λόγον τοιόνδε· "Ὡ βασιλεῦ, ἔχων δύναμιν τοσαύτην κάτησαι, οὔτε τι ἔθνος προσκτώμενος οὔτε δύναμιν Πέρσησι. Οἰκὸς (5) δὲ ἐστὶ ἄνδρα καὶ νέον καὶ χρημάτων μεγάλων δεσπότην φαίνεσθαι τι ἀποδεικνύμενον, ἵνα καὶ Πέρσαι ἐκμάθωσι ὅτι ὑπ' ἀνδρὸς ἄρχονται. Ἐπ' ἀμφοτέρω δέ τοι φέρει ταῦτα ποιέειν, καὶ ἵνα σφέων Πέρσαι ἐπίστωνται ἄνδρα εἶναι τὸν προεστεῶτα καὶ ἵνα τρίβωνται πολέμῳ μηδὲ σχολὴν ἄγοντες (10) ἐπιβουλεύωσι τοι. Νῦν γὰρ ἄν τι καὶ ἀποδέξαιο ἔργον, ἕως νέος εἰς ἡλικίην· αὐξομένῳ γὰρ τῷ σώματι συναύξονται καὶ αἱ φρένες, γηράσκοντι δὲ συγγηράσκουσι καὶ ἐς τὰ πρήγματα πάντα ἀπαμβλύνονται." Ἡ μὲν δὴ ταῦτα ἐκ διδαχῆς ἔλεγε· ὁ δ' ἀμείβετο τοῖσδε. "Ὡ γύναι, πάντα (15) ὅσα περ αὐτὸς ἐπινοέω ποιήσιν εἴρηκας. Ἐγὼ γὰρ βεβούλευμαι ζεύξας γέφυραν ἐκ τῆσδε τῆς ἡπείρου ἐς τὴν ἐτέρην ἡπειρον ἐπὶ Σκύθας στρατεύεσθαι. Καὶ ταῦτα ὀλίγου χρόνου ἔσται τελεόμενα." Λέγει Ἄτοσσα τάδε· "Ὅρα νυν, ἐπὶ Σκύθας μὲν τὴν πρώτην ἰέναι ἕασον· οὔτοι γάρ, (20) ἐπεὰν σὺ βούλη, ἔσονταί τοι. Σὺ δὲ μοι ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα στρατεύεσθαι· ἐπιθυμέω γὰρ λόγῳ πυνθανομένη Λακαίνας

τέ μοι γενέσθαι θεραπαίνας καὶ Ἀργείας καὶ Ἀττικὰς καὶ Κορινθίας. Ἔχεις δὲ ἄνδρα ἐπιτηδεότατον ἀνδρῶν πάντων δέξαι τε ἕκαστα τῆς Ἑλλάδος καὶ κατηγήσασθαι, τοῦτον (25) ὅς σεο τὸν πόδα ἐξήσατο." Ἀμείβεται Δαρείος· "Ὡ γύναι, ἐπεὶ τοίνυν τοι δοκέει τῆς Ἑλλάδος ἡμέας πρῶτα ἀποπειράσθαι, κατασκόπους μοι δοκέει Περσέων πρῶτον ἄμεινον εἶναι ὁμοῦ τούτῳ τῷ σὺ λέγεις πέμψαι ἐς αὐτούς, οἱ μαθόντες καὶ ἰδόντες ἐξαγγελέουσι ἕκαστα αὐτῶν ἡμῖν· (30) καὶ ἔπειτα ἐξεπιστάμενος ἐπ' αὐτούς τρέψομαι." (135.) Ταῦτα εἶπε καὶ ἅμα ἔπος τε καὶ ἔργον ἐποίηε.

Ἐπεῖτε γὰρ τάχιστα ἡμέρη ἐπέλαμψε, καλέσας Περσέων ἄνδρας δοκίμους πεντεκαίδεκα ἐνετέλλετό σφι ἐπομένους Δημοκῆδεὶ διεξελθεῖν τὰ παραθαλάσσια τῆς Ἑλλάδος, ὅπως τε μὴ (5) διαδρῆσεται σφεας ὁ Δημοκῆδης, ἀλλὰ μιν πάντως ὀπίσω ἀπάξουσι. Ἐντειλάμενος δὲ τούτοις ταῦτα, δεῦτερα καλέσας αὐτὸν Δημοκῆδεα ἐδέετο αὐτοῦ ὅπως ἐξηγησάμενος πάσαν καὶ ἐπιδέξας τὴν Ἑλλάδα τοῖσι Πέρσησι ὀπίσω ἦξει· δῶρα δὲ μιν τῷ πατρὶ καὶ τοῖσι ἀδελφείοις ἐκέλευε (10) πάντα τὰ ἐκείνου ἔπιπλα λαβόντα ἄγειν, φᾶς ἄλλα οἱ πολλὰ πλῆθια ἀντιδώσειν· πρὸς δὲ ἐς τὰ δῶρα ὀλκάδα οἱ ἔφη συμβαλέεσθαι πλήσας ἀγαθῶν παντοίων, τὴν ἅμα οἱ πλεῦσεσθαι. Δαρείος μὲν δὴ, δοκέειν ἐμοί, ἀπ' οὐδενὸς δολεροῦ νόου ἐπηγγέλλετό οἱ ταῦτα· Δημοκῆδης δὲ δείσας μὴ ἐο (15) ἐκπειρῶτο Δαρείος, οὔτι ἐπιδραμῶν πάντα τὰ διδόμενα ἐδέκετο, ἀλλὰ τὰ μὲν ἐουτοῦ κατὰ χώρην ἔφη καταλείπειν, ἵνα ὀπίσω σφέα ἀπελθῶν ἔχοι, τὴν μὲντοι ὀλκάδα, τὴν οἱ Δαρείος ἐπαγγέλλεται ἐς τὴν δωρεὴν τοῖσι ἀδελφείοις, δέκεσθαι ἔφη. Ἐντειλάμενος δὲ καὶ τούτῳ ταῦτα ὁ Δαρείος (20) ἀποστέλλει αὐτοὺς ἐπὶ θάλασσαν.

18.11. Herodotos 7: Θερμοπύλαι

(201.) Βασιλεὺς μὲν δὴ Ξέρξης ἐστρατοπεδεύετο τῆς Μηλίδος ἐν τῇ Τρηκίνῃ, οἱ δὲ [δὴ] Ἕλληνες ἐν τῇ διόδῳ καλέεται δὲ ὁ χώρος οὗτος ὑπὸ μὲν τῶν πλεόνων Ἑλλήνων Θερμοπύλαι, ὑπὸ δὲ τῶν ἐπιχωρίων καὶ περιοίκων Πύλαι. (5) Ἐστρατοπεδεύοντο μὲν νῦν ἐκάτεροι ἐν τούτοις τοῖσι χωρίοις, ἐπεκράτεε δὲ ὁ μὲν τῶν πρὸς βορρῆν ἄνεμον ἐχόντων πάντων μέχρι Τρηκίνος, οἱ δὲ τῶν πρὸς νότον <τε> καὶ μεσαμβρίην φερόντων τὸ ἐπὶ ταύτης τῆς ἡπείρου.

(202.) Ἦσαν δὲ οἶδε Ἑλλήνων οἱ ὑπομένοντες τὸν Πέρσην ἐν τούτῳ τῷ χώρῳ Σπαρτιητέων τε τριηκόσιοι ὀπλίται καὶ Τεγεατέων καὶ Μαντινέων χίλιοι, ἡμίσεες ἐκατέρων, ἐξ Ὀρχομενοῦ τε (5) τῆς Ἀρκαδίας εἴκοσι καὶ ἑκατὸν καὶ ἐκ τῆς λοιπῆς Ἀρκαδίας χίλιοι τοσοῦτοι μὲν Ἀρκαδῶν· ἀπὸ δὲ Κορίνθου τετρακόσιοι καὶ ἀπὸ Φλειοῦντος διηκόσιοι καὶ Μυκηναίων ὀγδώκοντα· οὗτοι μὲν ἀπὸ Πελοποννήσου παρήσαν. Ἀπὸ δὲ Βοιωτῶν Θεσπέων τε ἑπτακόσιοι καὶ Θηβαίων τετρακόσιοι. (203.) Πρὸς τούτοις ἐπικλητοὶ ἐγένοντο Λοκροὶ τε οἱ Ὀπούντιοι πανστρατιῆ καὶ Φωκέων χίλιοι. Αὐτοὶ γὰρ σφεας οἱ Ἕλληνας ἐπεκαλέσαντο, λέγοντες δι' ἀγγέλων ὡς αὐτοὶ μὲν ἦκυον πρόδρομοι τῶν ἄλλων, οἱ δὲ λοιποὶ τῶν συμμάχων (5) προσδόκιμοι πάσαν εἶεν ἡμέρην, ἢ θάλασσά τε σφί εἴη ἐν φυλακῇ ὑπ' Ἀθηναίων τε φορουρομένη καὶ Αἰγινήτων καὶ τῶν ἐς τὸν ναυτικὸν στρατὸν ταχθέντων, καὶ σφί εἴη δεινὸν οὐδέν· οὐ γὰρ θεὸν εἶναι τὸν ἐπιόντα ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα ἀλλ' ἄνθρωπον, εἶναι δὲ θνητὸν οὐδένα οὐδὲ ἔσεσθαι τῷ κακῶν (10) ἐξ ἀρχῆς γινομένῳ οὐ συνεμίχθη, τοῖσι δὲ μεγίστοις αὐτῶν μέγιστα· ὀφείλειν ὦν καὶ τὸν ἐπελαύνοντα, ὡς ἔοντα θνητὸν, ἀπὸ τῆς δόξης πεσεῖν ἄν. Οἱ δὲ ταῦτα πυθνανόμενοι ἐβοήθηον ἐς τὴν Τρηκίνα.

(204.) Τούτοις ἦσαν μὲν νῦν καὶ ἄλλοι στρατηγοὶ κατὰ πόλιν ἐκάστων, ὁ δὲ θωμαζόμενος μάλιστα καὶ παντὸς τοῦ στρατεύματος ἡγεόμενος Λακεδαιμόνιος ἦν Λεωνίδης ὁ Ἀναξανδρίδου τοῦ Λέοντος τοῦ Εὐρυκρατίδου τοῦ Ἀναξάνδρου τοῦ Εὐρυκράτους τοῦ Πολυδώρου τοῦ (5) Ἀλκαμένους τοῦ Τηλέκλου τοῦ Ἀρχέλεω τοῦ Ἠγησίλεω τοῦ Δορύσσου τοῦ Λεωβώτεω τοῦ Ἐγχεστράτου τοῦ Ἡγίου τοῦ Εὐρυσθένης τοῦ Ἀριστοδήμου τοῦ Ἀριστομάχου τοῦ Κλεοδαίου τοῦ Ὑλλου τοῦ Ἡρακλέος, κτησάμενος τὴν βασιληίην ἐν Σπάρτῃ ἐξ ἀπροσδοκῆτου.

(205.) (...) (10) Ὅς τότε ἦε ἐς Θερμοπύλας ἐπιλεξάμενος ἄνδρας τε τῶν κατεστεωτῶν Τρηκωσίων καὶ τοῖσι ἐτύγχανον παῖδες ἔοντες. Παραλαβὼν δὲ ἀπικετο καὶ Θηβαίων τοὺς ἐς τὸν ἀριθμὸν λογισάμενος εἶπον, τῶν ἐστρατήγεε Λεοντιάδης ὁ Εὐρυμάχου. Τοῦδε δὲ εἵνεκα τούτους σπουδῆν ἐποίησατο (15) Λεωνίδης μόνους Ἑλλήνων παραλαβεῖν, ὅτι σφέων μεγάλως κατηγόρητο μηδίζειν· παρεκάλεε ὦν ἐς τὸν πόλεμον θέλων εἰδέναι εἴτε συμπέμψουσι εἴτε καὶ ἀπερέουσι ἐκ τοῦ ἐμφανέος τὴν Ἑλλήνων συμμαχίην. Οἱ δὲ ἄλλα

φρονέοντες ἔπεμπον.

(206.) Τούτους μὲν τοὺς ἀμφὶ Λεωνίδην πρώτους ἀπέπεμψαν Σπαρτιῆται, ἵνα τούτους ὁρῶντες οἱ ἄλλοι σύμμαχοι στρατεύωνται μηδὲ καὶ οὗτοι μηδίσωσι, ἦν αὐτοὺς πυθνάνωνται ὑπερβαλλομένους· μετὰ δὲ, Κάρονια γὰρ σφί (5) ἦν ἐμποδῶν, ἔμελλον ὀρτάσαντες καὶ φύλακας λιπόντες ἐν τῇ Σπάρτῃ κατὰ τάχος βοηθεῖν πανδημί. Ὅς δὲ καὶ οἱ λοιποὶ τῶν συμμάχων ἐνένωντο καὶ αὐτοὶ ἕτερα τοιαῦτα ποιήσιν· ἦν γὰρ κατὰ τούτῳ Ὀλυμπιάς τούτοις τοῖσι πρήγμασι συμπεσοῦσα· οὐκ ὦν δοκέοντες κατὰ τάχος οὕτω (10) διακριθῆσθαι τὸν ἐν Θερμοπύλῃσι πόλεμον ἔπεμπον τοὺς προδρόμους.

(207.) Οὗτοι μὲν δὴ οὕτω διενένωντο ποιήσιν. Οἱ δὲ ἐν Θερμοπύλῃσι Ἕλληνας, ἐπειδὴ πέλας ἐγένετο τῆς ἐσβολῆς ὁ Πέρσης, καταροωδέοντες ἐβουλεύοντο περὶ ἀπαλλαγῆς. Τοῖσι μὲν νῦν ἄλλοις Πελοποννησίοις ἐδόκεε ἐλθοῦσι ἐς (5) Πελοπόννησον τὸν Ἴσθμὸν ἔχειν ἐν φυλακῇ· Λεωνίδης δὲ, Φωκέων καὶ Λοκρῶν περισπερχθέντων τῇ γνώμῃ ταύτῃ, αὐτοῦ τε μένειν ἐψηφίζετο πέμπειν τε ἀγγέλους ἐς τὰς πόλεις κελεύοντάς σφί ἐπιβοηθεῖν, ὡς ἔόντων αὐτῶν ὀλίγων στρατὸν τὸν Μήδων ἀλέξασθαι.

(208.) Ταῦτα βουλευομένων σφέων ἔπεμπε Ξέρξης κατάσκοπον ἱππέα ἰδέσθαι ὀκόσοι εἰσὶ καὶ ὃ τι ποιοῖεν· ἀκηκόεε δὲ ἔτι ἔων ἐν Θεσσαλίῃ ὡς ἀλισμένη εἴη ταύτη στρατιῆ ὀλίγη, καὶ τοὺς ἡγεμόνας ὡς εἶησαν (5) Λακεδαιμόνιοι τε καὶ Λεωνίδης, ἔων γένος Ἡρακλείδης. Ὅς δὲ προσήλασε ὁ ἱππεὺς πρὸς τὸ στρατόπεδον, ἐθηεῖτό τε καὶ κατώρα πᾶν μὲν οὐ τὸ στρατόπεδον· τοὺς γὰρ ἔσω τεταγμένους τοῦ τείχεος, τὸ ἀνορθώσαντες εἶχον ἐν φυλακῇ, οὐκ οἶα τε ἦν κατιδέσθαι· ὁ δὲ τοὺς ἔξω ἐμάνθανε, τοῖσι (10) πρὸ τοῦ τείχεος τὰ ὄπλα ἔκειτο. Ἔτυχον δὲ τούτων τὸν χρόνον Λακεδαιμόνιοι ἔξω τεταγμένοι. Τοὺς μὲν δὴ ὥρα γυμναζομένους τῶν ἀνδρῶν, τοὺς δὲ τὰς κόμας κτενίζομένους· ταῦτα δὴ θεώμενος ἐθώμαζε καὶ τὸ πλῆθος ἐμάνθανε· μαθὼν δὲ πάντα ἀτρεκέως ἀπήλαυνε ὀπίσω κατ' (15) ἡσυχίην· οὔτε γὰρ τις ἐδίωκε ἀλογίης τε ἐκύρησε πολλῆς· ἀπελθὼν τε ἔλεγε πρὸς Ξέρξην τὰ περ ὀπώπεε πάντα. (209.) Ἀκούων δὲ Ξέρξης οὐκ εἶχε συμβαλέσθαι τὸ ἐόν, ὅτι παρεσκευάζοντο ὡς ἀπολεόμενοι τε καὶ ἀπολέοντες κατὰ δύναμιν· ἀλλ' αὐτῷ γελοῖα γὰρ ἐφαίνοντο ποιεῖν, μετεπέμψατο Δημάρητον τὸν Ἀρίστωνος, ἔοντα ἐν τῷ στρατο-(5)-πέδῳ. Ἀπικόμενον δὲ μιν εἰρώτα Ξέρξης ἕκαστα τούτων, ἐθέλων μαθεῖν τὸ ποιούμενον πρὸς τῶν Λακεδαιμονίων. Ὁ δὲ εἶπε· «Ἦκουσας μὲν καὶ πρότερόν με, εὔτε ὀρμῶμεν ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα, περὶ τῶν ἀνδρῶν τούτων· ἀκούσας δὲ γέλωτά με ἔθεο λέγοντα τῇ περ ὥρων ἐκβησόμενα <τὰ> (10) πρήγματα ταῦτα. Ἐμοὶ γὰρ τὴν ἀληθείην ἀσκέειν ἀντία σέο, ὦ βασιλεῦ, ἀγῶν μέγιστός ἐστι· ἄκουσον δὲ καὶ νῦν. Οἱ ἄνδρες οὗτοι ἀπικάται μαχησόμενοι ἡμῖν περὶ τῆς ἐσόδου καὶ ταῦτα παρασκευάζονται. Νόμος γὰρ σφί οὕτω ἔχων ἐστὶ· ἐπεὰν μέλλωσι κινδυνεύειν τῇ ψυχῇ, τότε τὰς (15) κεφαλὰς κοσμεῖνται.

Ἐπίστασο δὲ εἰ τούτους τε καὶ τὸ ὑπομένον ἐν Σπάρτῃ καταστρέψαι. ἔστι οὐδὲν ἄλλο ἔθνος ἀνθρώπων τὸ σέ. βασιλεῦ, ὑπομένει χεῖρας ἀνταειρόμενον· νῦν γὰρ πρὸς βασιλῆην τε καλλίστην τῶν ἐν Ἑλλήσι προσφέρειαι καὶ ἄνδρας ἀρίστους.» Κάριτα τε δὴ Ξέρξης (20) ἄπιστα ἐφαίνετο τὰ λεγόμενα εἶναι, καὶ δευτέρω ἐπειρώτα ὄντινα τρόπον τοσοῦτοι ἐόντες τῇ ἑωυτοῦ στρατιῇ μαχῆσονται. Ὁ δὲ εἶπε· «ὦ βασιλεῦ, ἐμοὶ χρᾶσθαι ὡς ἀνδρὶ ψεύστη, ἢ μὴ ταῦτά τοι ταύτη ἐκβῆ τῇ ἐγὼ λέγω.» Ταῦτα λέγων οὐκ ἔπειθε τὸν Ξέρξη.

(210.) Τέσσερας μὲν δὴ παρήγε ἡμέρας, ἐλπίζων αἰεὶ σφεας ἀποδρῆσθαι· πέμπτη δέ, ὡς οὐκ ἀπαλλάσσοντο ἀλλὰ οἱ ἐφαίνοντο ἀναιδείη τε καὶ ἀβουλίῃ διαχρεώμενοι μένειν, πέμπει ἐπ' αὐτοὺς (5) Μήδους τε καὶ Κισσίους θυμωθεῖς, ἐντειλάμενός σφεας ζωγρήσαντας ἄγειν ἐς ὄψιν τὴν ἑωυτοῦ. Ὡς δ' ἐσέπεσον φερόμενοι ἐς τοὺς Ἑλληνας οἱ Μῆδοι, ἐπιπτον πολλοί, ἄλλοι δ' ἐπεσήσαν, καὶ οὐκ ἀπήλυνον καίπερ μεγάλως προσπταίνοντες. Δήλον δ' ἐποίεν παντὶ τῶ καὶ οὐκ ἦκιστα (10) αὐτῷ βασιλεῖ ὅτι πολλοὶ μὲν ἄνθρωποι εἶεν, ὀλίγοι δὲ ἄνδρες.

(211.) Ἐγίνετο δὲ ἡ συμβολὴ δι' ἡμέρης. Ἐπεῖτε δὲ οἱ Μῆδοι τρηχέως περιείποντο, ἐνθαῦτα οὗτοι μὲν ὑπεξήσαν, οἱ δὲ Πέρσαι ἐκδεξάμενοι ἐπήσαν, τοὺς Ἀθανάτους ἐκάλεε βασιλεὺς, τῶν ἦρχε Ὑδάρνης, ὡς δὴ οὗτοί γε εὐπετέως (5) κατεργασόμενοι. Ὡς δὲ καὶ οὗτοι συνέμισγον τοῖσι Ἑλλήσι, οὐδὲν πλέον ἐφέροντο τῆς στρατιῆς τῆς Μηδικῆς ἀλλὰ τὰ αὐτά, ἅτε ἐν στενοπόρῳ τε χώρῳ μαχόμενοι καὶ δόρασι βραχυτέροισι χρεώμενοι ἢ περ οἱ Ἑλληνες καὶ οὐκ ἔχοντες πλήθει χρήσασθαι. Λακεδαιμόνιοι δὲ ἐμάχοντο ἀξίως λόγου, (10) ἄλλα τε ἀποδεικνύμενοι ἐν οὐκ ἐπισταμένοισι μάχεσθαι ἐξεπιστάμενοι, καὶ ὅκως ἐντρέψαιαν τὰ νῶτα, ἀλέες φεύγεσκον δῆθεν, οἱ δὲ βάρβαροι ὀρῶντες φεύγοντας βοῆ τε καὶ πατάγῳ ἐπήσαν, οἱ δ' ἂν καταλαμβανόμενοι ὑπέστρεφον ἀντίοι εἶναι τοῖσι βαρβάροισι, μεταστρεφόμενοι δὲ (15) κατέβαλλον πλήθει ἀναριθμήτους τῶν Περσέων. Ἐπιπτον δὲ καὶ αὐτῶν τῶν Σπαρτιητέων ἐνθαῦτα ὀλίγοι. Ἐπεὶ δὲ οὐδὲν ἐδυνάετο παραλαβεῖν οἱ Πέρσαι τῆς ἐσόδου πειρώμενοι καὶ κατὰ τέλεα καὶ παντοίως προσβάλλοντες, ἀπήλυνον ὀπίσω.

(212.) Ἐν ταύτησι τῆσι προσόδοισι τῆς μάχης λέγεται βασιλεῖα θηεύμενον τρεῖς ἀναδραμεῖν ἐκ τοῦ θρόνου, δεῖσαντα περὶ τῆ στρατιῇ. Τότε μὲν οὕτω ἠγωνίσαντο. Τῇ δ' ὑστεραίῃ οἱ βάρβαροι οὐδὲν ἄμεινον ἀέθλεον· ἅτε γὰρ (5) ὀλίγων ἐόντων ..., ἐλπίσαντές σφεας κατατετρωματίσθαι τε καὶ οὐκ οἴους τε ἔσεσθαι ἔτι χεῖρας ἀνταίρεσθαι συνέβαλλον. Οἱ δὲ Ἑλληνες κατὰ τάξιν τε καὶ κατὰ ἔθνεα κεκοσμημένοι ἦσαν καὶ ἐν μέρει ἕκαστοι ἐμάχοντο, πλὴν Φωκέων· οὗτοι δὲ ἐς τὸ ὄρος ἐτάχθησαν φυλάξοντες τὴν ἀτραπὸν. Ὡς δὲ (10) οὐδὲν εὗρισκον ἀλλοιότερον οἱ Πέρσαι ἢ τῇ προτεραίῃ ἐνώρων, ἀπήλυνον.

(213.) Ἀπορέοντος δὲ βασιλέος ὃ τι χρῆσθαι τῷ παρεόντι πρῆγματι, Ἐπιάλτης ὁ Εὐρουδήμου ἀνὴρ Μηλιεύς ἦλθε οἱ ἐς λόγους ὡς μέγα τι παρὰ βασιλέος δοκέων οἴεσθαι, ἔφρασε τε τὴν ἀτραπὸν τὴν διὰ τοῦ ὄρους φέρουσαν ἐς (5) Θερμοπύλας, καὶ διέφθειρε τοὺς ταύτη ὑπομείναντας Ἑλλήνων.

(.....)

(219.) Τοῖσι δὲ ἐν Θερμοπύλῃσι ἐοῦσι Ἑλλήνων πρῶτον μὲν ὁ μάντις Μεγιστῆς εἰσὶδὼν ἐς τὰ ἱερά ἔφρασε τὸν μέλλοντα ἔσεσθαι ἅμα ἠοὶ σφί θάνατον, ἐπὶ δὲ καὶ αὐτόμολοι ἦσαν οἱ ἐξαγγείλαντες τῶν Περσέων τὴν περίοδον· οὗτοι μὲν ἔτι (5) νυκτὸς ἐσήμηναν, τρίτοι δὲ οἱ ἡμεροσκόποι καταδραμόντες ἀπὸ τῶν ἄκρων ἤδη διαφαινούσης ἡμέρης. Ἐνθαῦτα ἐβουλεύοντο οἱ Ἑλληνες, καὶ σφεων ἐσχίζοντο αἱ γνώμαι· οἱ μὲν γὰρ οὐκ ἔων τὴν τάξιν ἐκλιπεῖν, οἱ δὲ ἀντέτεινον. Μετὰ δὲ τοῦτο διακριθέντες οἱ μὲν ἀπαλλάσσοντο καὶ (10) διασκεδασθέντες κατὰ πόλιν ἕκαστοι ἐτρέποντο, οἱ δὲ αὐτῶν ἅμα Λεωνίδῃ μένειν αὐτοῦ παρεσκευάδατο. (220.) Λέγεται δὲ <καὶ> ὡς αὐτὸς σφεας ἀπέπεμψε Λεωνίδης, μὴ ἀπόλωνται κηδόμενος· αὐτῷ δὲ καὶ Σπαρτιητέων τοῖσι παροῦσι οὐκ ἔχειν εὐπροπέως ἐκλιπεῖν τὴν τάξιν ἐς τὴν ἦλθον φυλάξοντες ἀοχὴν.

(.....)

(222.) Οἱ μὲν νῦν σύμμαχοι οἱ ἀποπεμπόμενοι οἴχοντό τε ἀπίοντες καὶ ἐπίθοντο Λεωνίδῃ, Θεσπίες δὲ καὶ Θηβαῖοι κατέμειναν μόνου παρὰ Λακεδαιμονίους. Τούτων δὲ Θηβαῖοι μὲν (5) ἀέκοντες ἔμενον καὶ οὐ βουλόμενοι (κατεῖχε γὰρ σφεας Λεωνίδης ἐν ὁμήρων λόγῳ ποιεύμενος), Θεσπίες δὲ ἐκόντες μάλιστα, οἱ οὐκ ἔφασαν ἀπολιπόντες Λεωνίδην καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ ἀπαλλάξεσθαι, ἀλλὰ καταμείναντες συναπέθανον· ἐστρατήγεε δὲ αὐτῶν Δημόφιλος Διαδρόμεω.

(223.) Ξέρξης δὲ ἐπεὶ ἡλίου ἀνατείλαντος σπονδὰς ἐποιήσατο, ἐπισχῶν χρόνον ἐς ἀγορῆς κου μάλιστα πληθώρην πρόσσοδον ἐποιέετο· καὶ γὰρ ἐπέσταλτο ἐξ Ἐπιάλτεω οὕτω· ἀπὸ γὰρ τοῦ ὄρεος ἢ κατὰ βασις συντομωτέρη τέ ἐστι καὶ βραχύτερος (5) ὁ χώρος πολλὸν ἢ περ ἢ περιόδός τε καὶ ἀνάβασις. Οἷ τε δὴ βάρβαροι οἱ ἀμφὶ Ξέρξην προσήσαν καὶ οἱ ἀμφὶ Λεωνίδην Ἕλληνες, ὡς τὴν ἐπὶ θανάτῳ ἔξοδον ποιούμενοι, ἤδη πολλῶ μάλλον ἢ κατ' ἀρχὰς ἐπεξήσαν ἐς τὸ εὐρύτερον τοῦ ἀχένου. Τὸ μὲν γὰρ ἔρμα τοῦ τείχεος ἐφυλάσσετο, (10) οἱ δὲ ἀνά τὰς προτέρας ἡμέρας ὑπεξιόντες ἐς τὰ στεινόπορα ἐμάχοντο· τότε δὲ συμμίσγοντες ἔξω τῶν στεινῶν ..... ἔπιπτον πλήθει πολλοὶ τῶν βαρβάρων· ὅπισθε γὰρ οἱ ἠγεμόνες τῶν τελέων ἔχοντες μάλιστα ἐρράπιζον πάντα ἄνδρα, αἰεὶ ἐς τὸ πρόσω ἐποτρύνοντες. Πολλοὶ μὲν δὴ (15) ἐσέπιπτον αὐτῶν ἐς τὴν θάλασσαν καὶ διεφθείροντο, πολλῶ δ' ἔτι πλέονες κατεπατέοντο ζωοὶ ὑπ' ἀλλήλων· ἦν δὲ λόγος οὐδεὶς τοῦ ἀπολλυμένου. Ἄτε γὰρ ἐπιστάμενοι τὸν μέλλοντά σφι ἔσσεσθαι θάνατον ἐκ τῶν περιούτων τὸ ὄρος, ἀπεδείκνυντο ὁρώμης ὅσον εἶχον μέγιστον ἐς τοὺς βαρβάρους, παραχρῆμα τε καὶ ἀτέοντες.

(224.) Δόρατα μὲν νυν τοῖσι πλέοσι αὐτῶν τήνικαυτα ἤδη ἐτύγγανε κατηγότα, οἱ δὲ τοῖσι ξίφεσι διεργάζοντο τοὺς Πέρσας. Καὶ Λεωνίδης τε ἐν τούτῳ τῷ πόνῳ πίπτει ἀνὴρ γενόμενος ἄριστος, καὶ (5) ἕτεροι μετ' αὐτοῦ ὀνομαστοὶ Σπαρτιητέων, τῶν ἐγὼ ὡς ἀνδρῶν ἀξίων γενομένων ἐπυθόμην τὰ οὐνόματα, ἐπυθόμην δὲ καὶ ἀπάντων τῶν τριηκοσίων. Καὶ δὴ <καὶ> Περσέων πίπτουσι ἐνθαῦτα ἄλλοι τε πολλοὶ καὶ ὀνομαστοί, ἐν δὲ δὴ καὶ Δαρείου δύο παῖδες, Ἀβροκόμης τε καὶ Ὑπεράνθης, ἐκ (10) τῆς Ἀρτάνεω θυγατρὸς Φραταγούνης γεγονότες Δαρεῖω· ὁ δὲ Ἀρτάνης Δαρείου μὲν τοῦ βασιλέως ἦν ἀδελφεός, Ὑστάσπεος δὲ τοῦ Ἀρσάμεος παῖς· ὃς καὶ ἐκδιδούς τὴν θυγατέρα Δαρεῖω τὸν οἶκον πάντα τὸν ἐωντοῦ ἐπέδωκε, ὡς μούνου οἱ ἐούσης ταύτης τέκνου.

(225.) Ξέρξῳ τε δὴ δύο ἀδελφοὶ ἐνθαῦτα πίπτουσι μαχόμενοι, <καὶ> ὑπὲρ τοῦ νεκροῦ τοῦ Λεωνίδεω Περσέων τε καὶ Λακεδαιμονίων ὠθισμὸς ἐγένετο πολλός, ἐς ὃ τοῦτόν τε ἀρετῇ οἱ Ἕλληνες ὑπεξείρυσαν καὶ (5) ἐτρέψαντο τοὺς ἐναντίους τετράκις. Τοῦτο δὲ συνεστήκεε μέχρι

οὗ οἱ σὺν Ἐπιάλτῃ παρεγένοντο. Ὡς δὲ τούτους ἤκειν ἐτύθοντο οἱ Ἕλληνες, ἐνθεῦτεν ἤδη ἕτεροιοῦτο τὸ νεῖκος· ἔς τε γὰρ τὸ στεινὸν τῆς ὁδοῦ ἀνεχώρεον ὀπίσω καὶ παραμειψάμενοι τὸ τεῖχος ἐλθόντες ἴζοντο ἐπὶ τὸν κολωνόν (10) πάντες ἀλέες οἱ ἄλλοι πλην Θηβαίων· ὁ δὲ κολωνός ἐστι ἐν τῇ ἐσόδῳ, ὅκου νῦν ὁ λίθινος λέων ἔστηκε ἐπὶ Λεωνίδῃ. Ἐν τούτῳ σφέας τῷ χώρῳ ἀλεξομένους μαχαίρησι, τοῖσι αὐτῶν ἐτύγγανον ἔτι περιεοῦσαι, καὶ χερσὶ καὶ στόμασι κατέχωσαν οἱ βάρβαροι βάλλοντες, οἱ μὲν ἐξ ἐναντίας (15) ἐπισπόμενοι καὶ τὸ ἔρμα τοῦ τείχεος συγχώσαντες, οἱ δὲ περιελθόντες πάντοθεν περισταδόν.

(226.) Λακεδαιμονίων δὲ καὶ Θεσπέων τοιούτων γενομένων ὁμῶς λέγεται ἀνὴρ ἄριστος γενέσθαι Σπαρτιήτης Διηνέκης τὸν τότε φασὶ εἰπεῖν τὸ ἔπος πρὶν ἢ συμμεῖξαι σφέας τοῖσι Μήδοισι, πυθόμενον πρὸς τεο τῶν Τρηγίνων ὡς ἐπεὰν οἱ (5) βάρβαροι ἀπίωσι τὰ τοξεύματα, τὸν ἡλίον ὑπὸ τοῦ πλήθους τῶν οἰστών ἀποκρούπτουσι τοσοῦτο <τὸ> πλήθος αὐτῶν εἶναι· τὸν δὲ οὐκ ἐκπλαγέντα τοῦτοισι εἰπεῖν, ἐν ἀλογίᾳ ποιούμενον τὸ τῶν Μήδων πλήθος, ὡς πάντα σφι ἀγαθὰ ὁ Τρηγίνιος ξείνος ἀγγέλλοι, εἰ ἀποκρουπτόντων τῶν Μήδων (10) τὸν ἡλίον ὑπὸ σκιῇ ἔσοιτο πρὸς αὐτοὺς ἢ μάχη καὶ οὐκ ἐν ἡλίῳ. Ταῦτα μὲν καὶ ἄλλα τοιουτότροπα ἔπεα φασὶ Διηνέκα τὸν Λακεδαιμόνιον λιπέσθαι μνημόσυνα. (227.) Μετὰ δὲ τοῦτον ἀριστεύσαι λέγονται Λακεδαιμόνιοι δύο ἀδελφοί, Ἀλφεός τε καὶ Μάρων Ὀρσιφάντου παῖδες. Θεσπέων δὲ εὐδοκίμει μάλιστα τῷ οὐνομα ἦν Διθύραμβος Ἀρματίδω.

(228.) Θαφθεῖσι δὲ σφι αὐτοῦ ταύτῃ τῇ περ ἔπεσον καὶ τοῖσι πρότερον τελευτήσασιν ἢ <τοὺς> ὑπὸ Λεωνίδεω ἀποπεμφθέντας οἴχεσθαι ἐπιγέγραπται γράμματα λέγοντα τάδε·

(5) *Μυριάσιν ποτὲ τᾶδε τριακοσίαις ἐμάχοντο
ἐκ Πελοποννήσου χιλιάδες τέτορες.*

Ταῦτα μὲν δὴ τοῖσι πάσι ἐπιγέγραπται, τοῖσι δὲ Σπαρτιήτῃσι ἰδίῃ·

Ὡ ξεῖν', ἀγγέλλειν Λακεδαιμονίοις ὅτι τῆδε

(10) *κεῖμεθα, τοῖς κείνων ὀήμασι πειθόμενοι.*

Λακεδαιμονίοισι μὲν δὴ τοῦτο, τῷ δὲ μάντι τότε·

Μνήμα τόδε κλεινοῖο Μεγιστία, ὃν ποτὲ Μῆδοι

Σπερχεῖον ποταμὸν κτεῖναν ἀμειψάμενοι,

μάντιος, ὃς τότε Κῆρας ἐπερχομένης σάφα εἰδὼς

(15) *οὐκ ἔτλη Σπάρτης ἠγεμόνα προλιπεῖν.*

Ἐπιγράμματα μὲν νυν καὶ στήλῃσι, ἔξω ἢ τὸ τοῦ μάντιος ἐπίγραμμα, Ἀμφικτύονές εἰσι σφέας οἱ ἐπικοσμήσαντες· τὸ δὲ τοῦ μάντιος Μεγιστίω Σιμωνίδῃ ὁ Λεωπρέπεός ἐστι κατὰ ξεινίην ὁ ἐπιγράψας.